

III ZIELKUNDE III

De wijsgeerig-theologische kant onzer vraagstelling.

Tot dusver schreven we een drietal artikelen onder den titel: Het „ik“. De bedoeling dezer artikelen was, na te gaan, wat we eigenlijk onder het woord „ik“ hebben te verstaan. Uit den aard der zaak moesten we, om daarover zekerheid te hebben, ons wenden tot een onderzoek naar de betekenis, die het woord „ik“ in het spraakgebruik heeft; en hadden we tevens vast te stellen, op welke wijze wij bij onszelf een bewustzijn omtrent een „diepste ik“, een „kern der persoonlijkheid“, of hoe men dat „eigenlijke ik“ ook anders omschrijven wil, aantreffen.

De bedoeling onzer artikelen over het „ik“ was dus, duidelijk te maken, ten eerste, dat men het woord „ik“ óók gebruikt in anderen zin, dan ter aanduiding van den geheelen persoon, zooals hij zich in het leven beweegt; en ten tweede, dat men dat doet op goeden grond. Het woordgebruik is daarmede gerechtvaardigd.

Nu komt evenwel een andere vraag. Het is deze, of men nu in de wijsbegeerte en vooral of men in de theologische gegevens grond vindt om de onderscheiding tusschen „natuur“ en „ik“ te rechtvaardigen¹⁾. Ja, ter eerster instantie gaat het er eigenlijk om, dat uitgemaakt worde, of de Schrift zelve ons voor zulk een onderscheiding goeden grond geeft.

Daarom moeten we thans den wijsgeerig-theologische kant van de vraagstelling nader bezien.

Wanneer we daarmede beginnen, doen zich evenwel zeer groote moeilijkheden voor. Moeilijkheden, die in onzen kring eigenlijk pas sinds de laatste tien à vijftien jaren zijn opgekomen.

Wat toch is het geval? Steeds weer moet men, indien men spreekt over wijsgeerige en over theologische vraagstellingen, óók indien men handelt over de belijdenisuitspraken der Kerk, terug naar de eerste eeuwen van onze jaartelling, waarin de grondslag gelegd werd voor alle latere formuleringen van de belijdenisschriften en voor alle latere omschrijvingen en uitdrukkingen van de orthodoxe geloofsovertuiging.

In de eerste eeuwen toch heeft de kerk zich tegen allerlei aanvallen van buiten moeten verdedigen; in de grieksch-romeinse wereld was zij geroepen de waarheid te handhaven tegenover allerlei aanval; men poogde in de kerk zelve de van God in Zijn Woord en in Zijn Zoon ons geopenbaarde waarheid zoo scherp mogelijk te omschrijven; de kerk zelve heeft door veel strijd heen eindelijk formuleringen gevonden, welke haar rust gaven, en eeuwen lang zijn deze formuleringen gezien als de meest juiste en de zoo scherp mogelijke omschrijving van hetgeen

1) Het uitgangspunt van ons betoog was immers juist deze onderscheiding! (Zie ons artikel van heden voor zes weken.)

Het toont de gouden kleurenpracht van zijn Herfsttijd. Wat spreekt er uit die oogen een visie, welke diep schouwt, en wat een diep licht er in die krachtige trekken om den mond. Gij leest van dat gelaat, bijna geheel omlijst door het zilver van den baard, een gerechtvaardigd gevoel van zelfbewustzijn. „Ik mag wel zeggen“, zoo schreef hij eens, „dat ik wat ben, als ik er maar bij voeg: door de genade Gods ben ik, wat ik ben“.

Op zijn borst draagt deze kruisprediker het teken der hooge onderscheiding, hem door H.M. de Koningin verleend.

En hoe sprankelt op dit gelaat die fijne humor, een zijner meest in het oog vallende karakteristieken, welke nog steeds in veler herinnering voortleeft.

Toen wij tegelijk uit de zaal gingen, waarin Dr. Kuyper zijn doorwrochte rede over het recht van Universiteitsstichting had gehouden, ontmoette hij mevrouw O. Haar op den schouder kloppend, zei hij: „Zult u het netjes aan uw man oververtellen?“

Als Ds C. van Proosdij het beroep naar de kerk van Amsterdam had aangenomen, deed Ds Gispén in het gesprek met enkele vrienden de leuke opmerking: „Nu zal ik van mijn spinazie wel wat moeten missen“.

De oude broeder Sw. uitte op zijn ziekbed aan Ds Gispén de klacht, dat hij zoo weinig kon getuigen. Het antwoord luidde: „Dat is ook niet meer noodig, u hebt heel uw leven op de bazuin geblazen“.

Man van humor, doch ook van diepsnijdenden ernst. Een jong predikant moest, vanwege de pertinente loochening van cardinale stukken der Christelijke leer, uit het ambt ontzet. Altijd onvergetelijk blijft mij het oogenblik, waarin Ds Gispén smeekte, dat de Heere dezen jongen man toch de oogen openen mocht, om de trotsche hooft van zijn hart te verfoeien, waardoor hij stout durfde ontkennen, wat de Heere in Zijn heilig Woord zoo stellig heeft geopenbaard.

door God aan zijn kerk als waarheid was geopenbaard. Geslachten van denkers en leiders hebben eeuwen lang bij deze formuleringen geleefd; de mannen die leiding gaven, en door God geroepen waren om tegen vernieuwde aanvallen van den vijand de waarheid verder uit te bouwen, wat de omschrijving in woorden aangaat, hebben op de basis van hetgeen in de eerste eeuwen door de kerk werd beleden en geformuleerd, hun formuleringen gegeven; de kerken van later eeuwen, ook juist die der Reformatie, hebben zich bij de oude uitdrukkingen aangesloten; en eeuwen lang heeft onze God uit Zijn kerk den dank ontvangen voor het feit, dat Hij telkens weer zijn kerk „in alle waarheid had geleid“ en door Zijn Geest „het licht op den kandelaar“ had gelaten.

Nu werden voorheen de eerste eeuwen wel fel aangevallen. Het gewone betoog van de valscheit dusgenaamde wetenschap was, dat deze eerste eeuwen van christelijk denken voor alle waarachtige wetenschap den dood beteekend hadden. „Och“, zoo zeide men, „het christendom heeft een eind gemaakt aan het sprankelen van den fijnen grieksch geest. De kerk heeft de schoonheid van het grieksch denken niet gewaardeerd; zij is haar eigen gang gegaan, en daarbij heeft zij, in plaats van te achten op hetgeen aan kennis-bezit in de Griekse wereld aanwezig was, in overschatting van het christelijk geloofsbezet, het grieksch denken in feite, ten koste der menschheid, groot onrecht aangedaan“.

Tegenover zulk een betoog, heeft de kerk en hebben de christelijke denkers immer staande gehouden, dat het in de worsteling der eerste eeuwen niet ging om het bewaren van een heidensch cultuurgood, maar dat het ging om de Openbaring Gods, om de Waarheid, die Hij aan Zijn kerk, dwars door allerlei bestrijding en door allerlei aanval heen, te formuleeren en te handhaven gaf.

Maar met dat al bleef in het oog der humanistische wijsbegeerte de kerk het instituut, dat een domper beteekend had voor het lichtende glanzende van de heidensche wetenschap; de kerk en de christelijke geleerden hadden, zoo zeide men, groote schuld op zich geladen, door de fijnheid van den grieksch geest als cultuurbezit niet voldoende te waardeeren.

Bij deze beschuldiging bleef de kerk evenwel rustig. Zij wist, dat de humanistische wetenschap niet kon verstaan om welke goederen het in de eerste eeuwen der kerkhistorie was gegaan. En zij beleed het, dat de Waarheid Gods óók den Grieken een dwaasheid is.

Maar er kwam een wijziging in den toestand. De duitse wijsbegeerte, zooals die zich vanaf het begin van de vorige eeuw heeft ontwikkeld, nam tegenover veel van het vroeger zoo gewaardeerde „grieksch cultuurbezit“ een veel meer gereserveerde houding aan. Dat kwam, omdat haar problemstellingen langzamerhand andere geworden waren, dan die van de wijsbegeerte der vroegere eeuwen. We komen op deze kwestie later nog wel uitvoerig terug. Slechts één voorbeeld willen we geven.

Bij het graf van Professor Biesterveld hadden verschillende sprekers het woord gevoerd. Ten laatste trad Ds Gispén naar voren met de korte, krachtige betuiging: „Wij hebben te aanbidden“.

Een man van kinderlijk geloof.

Op een der Amsterdamsche grachten hadden wij een eind samen gewandeld. Bij het verder gaan, zag ik, hoe een lid der gemeente, mij wel bekend, stil stond op den weg en met een blik vol welgevallen hem een poos nastaarde.

De man van groote populariteit.

Als hij zijn vijftigjarige ambtsvervulling mag gedenken, toont zijn beeldtenis, zie blz. 340, de vervulling van Psalm 92:15. Nóg bliken de oogen van lichtjes.

Eindelijk stuiten wij op de foto: „Gispén op zijn ouden dag peinzendmoede“, blz. 291. Uit heel die gestalte spreekt weemoed. De uitkomst van zijn werk heeft hem niet ten volle bevredigd. Doch zelfs in de diepe schaduwtonen spreekt uit die oogen nóg kracht. De linkerarm daalt moede en mat omlaag. Doch niet de beide handen hangen terneer. De rechterhand steunt het peinzend hoofd. Dat treffend beeld staat pikant tegen het licht van den achtergrond met zijn zilverachtige diepte. De linkerhand doet denken aan wat hij met stervende lippen sprak: „Ik heb gedaan“. En de rechterhand aan het allerlaatste moment, toen hij, naar den hemel wijzend, half zingend zeide: „Ik zal Zijn naam...“ (blz. 354).

Wat op blz. 145 wordt gezegd van Ds de Moen, geldt ook ten opzichte van Ds Gispén: „In dezen Christen was veel van Christus“.

Daarom mag het zoo vruchtbare leven van dezen man van singuliere gaven voor alle dienaren des Woords en voor elk belijder van Christus gelden, als een heldere spiegel, als een treffend exempel, dat waardig is, tot in geslachten in dankbare gedachtenis te worden gehouden.

J. P. T.

pels beduiden, en het dwaalen helle lachvrees. En opch deinsde ik een verachtar de bergen ik mij opgez... voor mij huld, want in begaan. Het rek, maar om

e constructie: dramatische de grandioze eping vervult, lat in Raine's t wil zeggen, t wordt, hoe oe de prima tot adelaarsaafde Westerle figuur van at Raine met ilen van eigen n dit bergnest door de overatdekking, dat die hij stijft voortvloei uit aarschuwing, en gezonden" oodschap hem ed is als het liepte schept". weten wakker

zing van den et boekje, zijn uwing, die er ing, dat er uit is dat gezegd a Dagblad: het n, en het prodelijkheid, die an geweten en e er niet uit t niet zag, bij rplicht achtte er teruggaf en tari riskeerde te hangen — g zijn cultuur! le anderen, eggen: wat de ze enkele aan-

arden spreekt over de be- en ik behoef gen dit boekje

er voor dezen e behoorden. e Z.Eerw. de eden, dat hij Misschien oon- brief aan zijn

r tusschen het Spinozastraat chen tijd. De alsoen van die innee, het kor- het minst dat ie maar eens van het arme rg houdt de st. Het ventje edragen. Innig id" verbonden- lijke waardig-

hij 4½ jaar liep beproefde brengen. Wat et zijn, tekenf ver „De strijd bouw van het onze kinderen onze kinderen rleugd en ver- en hoog- en Ds Gispén lem te Zwolle, r des Woords

ullmann mee- haar man zoo hunner lieve- om met eigen echtgenoot te e gelezen heb,

gelden ze. Als de pater, met het zieltoegend lichaam van den jongen in zijn armen, zegt: „Zijn lichaam leeft nog, maar ik weet zeker, dat zijn ziel al omhoog is gegaan, daarboven, in het onweer“, is „de beschouwing“ van het boekje in die woorden gekristalliseerd, maar is ze tevens voor ons christelijk besef geoordeeld. En als hij bij het ontvouwen van zijn denkbeelden, tot recht begrip opmerkt: „let wel, alles wat ik hier zeg is geen katholicisme, maar eenvoudig: religie“, wordt daarmee een begrip geïmporteerd, dat in den modernen roman veelvuldig voorkomt, maar voor christelijke overtuiging onaannemelijk is. De scheidslijn loopt ten aanzien van de literatuur, zooals trouwens ten opzichte van alle levensverschijnselen, tusschen waarde en waardeering. De laatste vloei voor ons niet en nooit zonder meer uit de eerste voort: voor waardeering gelden andere normen.

Maar het niet-kunnen waardeeren sluit ook weer niet uit de erkenning der waarde. En die erkenning is in dit geval volmondig. Want literair gesproken is dit kleine boekje een meesterstuk, „flonkerend, gelijk de bovengenoemde essayist schrijft „overal van wijsheid en schoonheid, evenals de kleuren der ertsen, die de Engelse geoloog vond, flonkerden in de zon“. C. T.

Puzzle — of symptoom?

We leven in een tijd van malaise, crisis, bezuiniging, versobering, salarisvermindering, achteruitgang van zaken, beperkende bepalingen, enz. enz. en desondanks:

bracht de gemakkelijksbelasting in Amsterdam over de maand Maart meer dan f60.000 op, tegen ruim f54.000 in dezelfde maand van 1933; werd de automobieltentoonstelling te Amsterdam bezocht door 110.000 betalende bezoekers;

is het aantal automobielen boven de 100.000 in de provincie Noord-Holland in nog geen jaar tijds tot over de 10.000 geklommen;

kon een filmaatschappij het riskeeren, voor de opname van een belangrijke gebeurtenis in de maand Maart f15.000 te besteden;

werden de voetbalwedstrijden Holland-België en Holland-Ierland voor een uitverkocht Stadion gespeeld;

leverde de zesdaagsche wielervedstrijd, onlangs te Amsterdam gehouden, een bedrag van ongeveer f40.000 netto winst op;

zijn de buitenterrassen der restaurants in de groote steden 's Zondags tot de laatste plaats bezet;

staan de mensen voor de avondvoorstellingen der bioscopen in de rij;

werd er j.l. Zondag een kwartier na den aanvang van de voetbalmatch Nederland-Ierland voor een matig mooie plaats nog f15 betaald aan opkopers van kaarten;

was de voetbalmatch zelf door negenendertigduizend zeshonderd mensen bezocht, — prijzen der plaatsen variërend van f0.60 tot f5.—

Wie lost deze puzzle op?

Of is het misschien niet een puzzle, maar een allerbedenklijkst symptoom?!

W. B. H.

wordt de foto tegenover het titelblad voor u transparant. Zij toont u heel het leven van Ds Gispén in enkele, schier alles zeggende beelden.

Zie nu eens naar het portret: „Ds Gispén bij zijn komst te Zwolle“, blz. 136. Is dat dezelfde man? vraagt ge onwillekeurig. De stijve witte das en het befje heeft hij in Giessendam gelaten. Ze zijn vervangen door een simpel wit strikje. Maar het mooie voorhoofd, de sprekende oogen, die heldere kijkers van onder de donkere wenkbrauwen, de scherpe lijn van de neus en vooral die hoeken van den mond, waar een schalksche glimlach om speelt, zeggen u: Ja, het is dezelfde. Doch het is hem in alles aan te zien, dat hij toen „van Kampen kwam“. De schaaft van de Theologische School heeft zich niet alleen ten aanzien van zijn uiterlijke verschijning, doch vooral ook op zijn innerlijk wezen doen gelden.

Het portret bij zijn komst te Amsterdam, blz. 210, toont den man in de kracht van zijn leven. Gij zoudt niet zeggen, dat hij toen reeds vijf en twintig dienstjaren achter zich had, vol van moeilijken en moeievollen arbeid. Eerst in Amsterdam hebben zich de vele gaven en krachten, door den Heere hem geschonken, ten volle ontplooid. Al het voorgaande, hoe gewichtig ook, is de periode van voorbereiding.

Ds Gispén is de man van het schier altijd rake woord. Hij laat vader Stijfstra aan zijn zoon schrijven, dat de predikanten „den Bijbel moeten preeken en de gedachten van Gods Woord niet in den scholastiekken pekelen moeten leggen, opdat ze niet van kleur en smaak beroofd worden en vreemde bestanddeelen er zich mede vermengen“.

Hij was in het bijzonder ook een man van de pers. Als publicist had hij een tiensnarig instrument: tijdpreken, dogmatische opstellen, allerlei actuele artikelen in periodieken, mengelwerk in Jaarboekjes en vooral de Brieven aan een vriend te Jeruzalem.

Het portret op bladz. 274 heeft mij het meest geïnteresseerd. Zóó heb ik hem van nabij gekend.

Op het gebied der zielskunde werden de vraagstellingen, onder invloed van filosofische grondstellingen, zoo geheel anders, dat men zich van de terminologie van de Grieken moeilijk meer kon bedienen. Men wilde, vooral onder den invloed van in wezen pantheïstische grondgedachten, niet meer weten van allerlei onderscheidingen, zooals ze in vroeger eeuwen door de wijsgeeren steeds waren gemaakt. Van onderscheidingen, zooals het christelijk belijden ze had geformuleerd, evenmin.

Na Schelling, en vooral na Hegel, gaat men algemeen hoe langer hoe meer den weg op, waar men het begrip „persoonlijkheid” vervlakt, alsof de menselijke individu slechts een concrete uitdrukking is van de menselijke natuur, zonder meer; natuur en persoon verhouden zich als wezen en verschijning; de menselijke natuur is slechts een eigen vorm van de natuur; en de natuur ontwikkelt zich in den mensch door een soort inwonende kracht, die haar nu eenmaal eigen is, tot een persoon.

Bij deze opvatting mogen we nu ook niet meer spreken van „stof” en „geest”. Deze onderscheiding noemt men grieksch en verouderd; zooals overal wist het pantheïsme ook hier de grenzen, door God gesteld, uit. En hoewel men nu het probleem van de verhouding stof-geest op onderscheiden wijze behandelt; hoewel men de levensvraagstukken verschillend oplost, zijn toch de „gestelden”, de praemissen in wezen bij de onderscheiden idealistische richtingen gelijk.

Om meer dan ééne reden kreeg nu dit nieuwe pantheïsme ook het christendom tegen zich. Het laat zich gemakkelijk begrijpen, dat het wel niet anders kon, of men was ook tegen dit „nieuwe heidendom” fel gekant, overal, waar men er prijs op stelde de eenmaal beleden beginselen naar de Schrift, te handhaven.

Maar ten deele in verband met, ten deele parallel aan het nieuwe idealisme uit de school van Schelling of Hegel, kwam er allengs bestrijding tegen het christendom uit een geheel ander gezichtspunt dan vroeger. Men zeide nu niet meer: „gij, christenen hebt het wetenschappelijk licht verduisterd”, maar men betoogde: „gij christenen zijt met uw christelijke belijdenis en met uwe formuleeringen der Waarheid, niet anders dan een nuancering van het door U bestreden griekendom”.

Geheel nieuw was deze beschuldiging niet. De vroegere Socinianen hadden ook reeds (evenals sommige Remonstranten) betoogd, dat de theologie bedorven was door den invloed der platonische wijsbegeerte. Maar wel was de vorm, waarin men het oude verwijt tot het christendom richtte, nieuw. Harnack heeft in zijn „Dogmengeschiedenis” een werk geleverd van zeer groote betekenis. Maar het is niet onze taak te wijzen op de punten van verdienste van dit werk. Zij alle worden bovendien in de schaduw gesteld door de ernstige principiele en historische fouten, die Harnack maakte. Volgens hem is het dogma in zijn conceptie en in zijn opbouw een werk van den griekischen geest op den bodem van het Evangelie. Zoo hebben we dus in de onderscheiden formuleeringen van de uitspraken van de kerk, in de verschillende uitdrukkingen der dogmatiek en in het werk van de geleerden der eerste eeuwen te zien een mengsel van christelijke religie en van griekische cultuur.

Volgens Harnack zijn allerlei elementen der christelijke leer, zooals die reeds in de eerste eeuwen werd geformuleerd, feitelijk vreemd aan de Schrift. De „logosleer”, de „praëxistentie van Christus”, de leer omtrent de „vleeschwording des Woords”, en andere stukken van belijden zijn volgens Harnack, zooals ze geformuleerd werden, insluipsels uit de griekische wijsbegeerte.

En al poogde Harnack nu ook het Nieuwe Testament buiten zijn beschouwing te laten, al spoedig bleek, hoe inconsequent zulk doen was. Immers hij en (vooral) verschillende zijner volgelingen werden wel gedwongen tot de erkenning, dat, — ging men eenmaal den weg op om griekische uitdrukkingen te verklaren door den invloed der griekische filosofie — dan ook het Nieuwe Testament van de griekisch-wijsgeerige smetten niet vrij was; tenzij dan dat men er een puur willekeurigen en inconsequent redeneertrant op na hield; talrijke uitdrukkingen toch, die parallellen hebben in de griekische literatuur worden ook in het Nieuwe Testament, vooral door Paulus, gebruikt; en het was niet wel in te zien, waarom de kerk, als ze deze termen gebruikte, onder invloed der Grieken zou staan (en niet rechtstreeks onder dien van de Schrift) terwijl Paulus dan van griekische smetten vrij zou zijn.

Al erkenden de belijders van Christus nu ook dat het griekisch als taal en dat de griekische formuleeringen grooten invloed hadden op de dogmavorming, — al zeide men ook uitdrukkelijk te gelooven, dat het de goedheid Gods was, die aan de kerk een lenige, buigzame taal als het Grieksch schonk, opdat de waarheid Gods des te juist zou kunnen worden geformuleerd, — al wist men, dat ook deze formuleering slechts tot stand kwam in een weg van strijd en door velerlei dwaling heen, — toch bleef de orthodoxe meening zich met kracht verzetten tegen de pogingen om aan de belijdenis der kerk en aan

de geloofsleer der vaders haar historische basis te ontrukken. De kerk liet zich dan ook door een aanval als die van Harnack niet schokken. De geloovige dogmatici — en onder hen namen en nemen ten onzent mannen als Kuyper, Bavink en Honig een plaats der eere in — hebben met kracht het recht en de eere van den dogma-vormenden arbeid der kerk in de eerste eeuwen verdedigd.

Bavink schreef eens in dit verband: „De interpretatie, formuleering en systematisering der goddelijke openbaring gaat dus langzaam en niet zonder velerlei afdwaling ter rechter en ter linkerzijde voort. Maar zij gaat voort; de leiding des H. Geestes is daar ten waarborg voer.”

Daarom heeft dan ook een beroep op de formuleering van de waarheid door de kerk aller eeuwen onder ons steeds voor geoorloofd gegolden. Men kon en men mocht, juist met het oog op het feit, dat men geloofde de leiding des Heiligen Geestes, niet aanvaarden, dat God Zijn kerk en Zijn volk eenen lang zou hebben gelaten in den ban eener griekische wijsbegeerte. En bovendien, wanneer men ernstig de zware beschuldiging, die tegen het christendom en zijn formuleeringen werd ingebracht, bij het licht der Schrift aan een nader onderzoek onderwierp, dan bleef er niets over, en zakte alras heel het bouwsel van aanklachten als een kaartenhuis ineen.

Een geheel ander aspect verkreeg deze kwestie evenwel, toen er in den kring van de gereformeerde belijders mannen opstonden, die, vervuld van eerbied voor de Schrift, zelfs met een beroep op de Schrift zelve, de aanklacht tegen de dogmatische formuleeringen der eerste eeuwen, zij het dan ook in veel gematigder vorm dan zulks elders geschiedde, hernieuwden. En toen ontstonden eerst de echte moeilijkheden.

We zeiden: toen kreeg deze kwestie een ander aspect. Immers hier betrof het menschen, die zich eerbiedig voor het gezag van Gods Woord wenschen te buigen; hier werd een beroep op de Schrift gedaan, om het recht te vindiceeren, door een zeer belangrijk stuk historie van de worsteling der kerk de roode streep te trekken, die die historie moet teekenen als gegrepen in den ban der griekische filosofie.

En bovendien kwamen er nu nieuwe moeilijkheden. Immers wanneer men met hen, die betoogden, dat de kerk der eerste eeuwen en het christelijk denken van dien tijd griekische denkbeelden in de christelijke opvatting had binnengeloodst, debatteerde, en men beriep zich daarbij op de Schrift, dan kreeg men bij zijn betoog onmiddellijk te hooren: „gij gaat fout; want gij gaat altijd weer bij het verklaren der Schrift van uw griekische denkbeelden uit. Neen, — wij lezen de Schrift onbevooroordeeld, zooals de Schrift gelezen wil zijn”. Dat er intusschen ook bij hen een zekere opvatting was, toen zij met het interpreteren der Schrift begonnen, achtten zij voor uitgesloten.

Wie de uitspraken der kerk aller eeuwen aanvaardt; wie zich met zijn denken stelt op de basis van de geslachten der vaders; wie zich veilig waant onder de hoede van de leiding des Heiligen Geestes ook over het denken der Kerk — die is, gegeven de historische ontwikkeling der dingen, gevangen in het net eener heidense wijsbegeerte, zoo zegt men. Wie onderscheidt, zooals de kerk aller eeuwen deed, tusschen „ik” en „natuur”; wie zegt dat de mensch is „stof” en „geest”; wie spreekt van een „onpersoonlijke menselijke natuur”; kortom, wie den schat van het christelijk denken gebruikt om zich in populieren of wetenschappelijke zin uit te drukken, — die is (gelukkig in gezelschap van de gereformeerde vaders) geen echte Calvinist.

Want de uitdruckswijze der kerk en der christelijke geloofsleer is vermengd met griekische gedachten en is dus ook besmet met heidendom. Zoo oordeelt men!

Maar bij dezen stand van zaken zijn wij wel gedwongen ons nader rekenschap te geven van de vraag, hoe wij tegenover het denkbeest van de kerk (aller eeuwen), tegenover de belijdenisuitspraken (ook der eerste eeuwen), en tegenover de gereformeerde dogmatiek (speciaal der laatste eeuw), hebben te staan.

Immers het is niet mogelijk het vraagstuk van de menselijke ziel te behandelen, zonder ook tegenover de door de kerk aller eeuwen gebruikte terminologie onze houding te hebben bepaald.

En vanzelfsprekend moet de Schrift, moet het Woord van God ten dezen de beslissende stem hebben.

J. W.

OPVOEDING EN ONDERWIJS

De Schoolraadvergadering.

Onze Paaschweek brengt ons elk jaar heel wat vergaderingen in Utrecht, ook voor de belangen van het Onderwijs. Deze keer wil ik eens wat zeggen over wat op de Schoolraadvergadering gebeurde. Vooraf moet mij een algemeene opmerking van het hart, die ik wil belichamen in de vraag, of het toch niet mogelijk is, dat onze leidende geesten zich beter met elkander verstaan, alvorens ze met hun onderlinge strijd voor het publiek verschijnen. Ik kan niet gelooven, dat de zaak, die we allen voorstaan gediend wordt, wanneer twee mannen, die we hoog vereeren, scherp tegenover elkaar staan in vragen die voor de menschen van de eenvoudige praktijk van het schoolwerk van groot belang zijn. Het Lager Onderwijs heeft de voorlichting noodig van het Hooger. Maar wanneer in de kring van de Hooggeleerden geen eenstemmigheid heerscht, moet men met de verandering van het gewone onderwijs toch wel zeer voorzichtig zijn. In de kringen van onze onderwijzers komt dan de stemming: we kunnen van wat de wetenschap leert, niet profiteren; een stemming, die ik zeer noodlottig vind en die toch ook niet in de bedoeling lag van bedoelde Hooggeleerden.

En zoo kom ik op de rede van Prof. Dr. P. S. Gerbrandy, gehouden op de Schoolraadvergadering van dit jaar. Zijn onderwerp was: „Gevaren van den crisistijd voor onze scholen”. Van dit onderwerp heeft men niet veel gehoord. De spreker heeft van de gelegenheid gebruik gemaakt, om eens flink uit te pakken over de treurige toestand waarin het onderwijs verkeert. Hij heeft dat heel eerlijk gedaan en zonder te sparen en zal het daarom ook best kunnen verdragen, dat hem heel eerlijk en rond gezegd wordt, dat we op deze manier niets met elkander opschieten. Hij sprak als zijn meening uit, dat de onderwijzers geen critiek kunnen verdragen. Maar daarin vergist hij zich. Wie liefde voor zijn werk heeft, wil wel leeren en graag verbeteringen aanbrengen. Maar dan moet men hem niet alleen verwijten, dat hij zijn werk zoo miserabel slecht doet en dat zijn heele stelsel niet deugt, maar dan moet men hem klaar en duidelijk zeggen, hoe het wel moet.

De spreker liet heel duidelijk doorschemeren, dat zijn sympathieën nog al liggen in de richting van Montessori, waartegen de vorige avond op de „Vereeniging voor Chr. Paedagogiek” door niemand minder dan Prof. Schilder ernstig gewaarschuwd was, wat weer niet naar de zin van Prof. Waterink was — alweer een scherp verschil! Bovendien, op een enkele school mag men eens proeven kunnen nemen met de methode-Montessori, voor de volksschool met haar groote klassen zal in die richting voorloopig niets te bereiken zijn. Laat Prof. Gerbrandy zich gelukkig prijzen, dat onze onderwijzers zich van zijn woorden niet veel zullen aantrekken, anders zou het aantal moedeloze werken in de scholen te groot worden.

De spreker is van oordeel, dat de school de kinderen te weinig laat doen. 't Is een gedachte, die allang aan de orde is in onderwijskringen en hij kan er zich dagelijks van overtuigen, dat bij alle methodes meer en meer plaats wordt gegeven juist aan de zelfwerkzaamheid der leerlingen. Hij sprak nog weer van „pomp het er in”. Voor scholen, die opleiden voor examens, zien zich daar wel toe genoodzaakt. Immers, wat zeggen de ouders, als de kinderen voor die examens afgewezen worden? Maar dat is een verwijt, dat hij niet mag richten tegen de gewone lagere school, die eindonderwijs geeft. Daar valt te praten over een meer of minder van de leerstof, maar van een totaal foutieve methode heeft hij het bewijs niet gegeven. Als hij bovendien de kinderen niet zelf wil laten doen, dan zal hij toch daarnaast ook vakken mondeling moeten behandelen. Ik hoop ten minste niet, dat de vertelling van Bijbelsche Geschiedenis, Vaderlandsche Geschiedenis, Kerkgeschiedenis uit de school zal verdwijnen. De waarde van het levende woord voor de gemoedsvorming zal hoop ik niet door Prof. Gerbrandy worden ontkend. Het is juist een bezwaar van onze zijde tegen Montessori, dat zij de fantasie van het kind laat verkommen.

De spreker was ook van oordeel, dat we het kind meer moesten ontwikkelen. Nu meent men in gemeede in de scholen, dat door de verschillende vakken die ontwikkeling wordt aangebracht. De kinderen leeren lezen, schrijven, rekenen en vinden daardoor de middelen, verder te komen. De spreker bleef in gebreke aan te toonen, hoe dat anders moest. Hij kan wel zeggen, dat het kind kan lezen, maar dat begrijp ik niet best. Ook als men het op de manier van Montessori wil doen, moet er toch altijd aan de kinderen worden gezegd, hoe de letters heeten. En wat de kinderen daarvan al kennen? 't Zou Professor Gerbrandy niet meevallen, wanneer hij dat ging onderzoeken bij een klas van 40 kinderen in elke willekeurige gemeente van ons land. Er zijn wel

kinderen, die wacht men De School beginsel? De spoor Lank ik te weten, denis tot e verteld worstellig tegen Lankamp v belang. Bij degelijk op leidingen te telling maale den leerling jaartallen, legd, valt kennis der welk mooi v pas weer H na wat Lan kennis van e te kwecken.

Ik voer di het al zoo I voor alle cr blijven. Inte, mogen daar slap maken men het ou dat, wannee hadden gelu alle hervorm zou op dit zaam aan eischen aan vaak niet an willen dikw eens even d men? Menig willen prob veel belang En dan is l de zaak eig worden ver.

De lagere steer van r vertrouwen. haar scha. er zoo vaal gedaan. Uit pleiten voo mi. heeft voldaan. H scherpe ver betering an En het or hooren, hee G r.

Dr. K. Dijk het censureren vereeniging, en haar e N(ationaal) sprake. Dr. Synode van H. H. Kuyper

Wat leze Dit, dat terdege ce Wanneer met begins daden, die oorzaak v Het staa feit alleen, dit lidmaat en het hou organisatie met de He verboden z tenzij er c aard in t en moet d beweren, d reden mag zij niet do te oefenen, en behand wuste aan en daden, onchristelij Waar bl Ook over En zeken lidmaatsch lijke leer wordt door Of is de l onchristelij Of is de onchristelij